

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 14^{ΗΣ} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΕΛΟΥΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ.— **Ἡ Tabula Imperii Romani καὶ ἡ ἔρευνα τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Διον. Ἀ. Ζακυθινοῦ*.**

Ἐν τῶν σπουδαίων ὁμαδικῶν ἔργων τῆς Διεθνοῦς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐνώσεως (Union Académique Internationale), εἰς τὸ ὁποῖον ἀπὸ τινος χρόνου συνεργάζεται ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, εἶναι ἡ Tabula Imperii Romani. Ἐπειδὴ τὸ θέμα τῆς Ἑλληνικῆς συμμετοχῆς καὶ τοῦ γενικωτέρου της προγραμματισμοῦ ἔχει ἰκανῶς προαχθῆ, νομίζω ὅτι εἶναι κατάλληλος ἡ στιγμή διὰ νὰ γίνουν αἱ πρῶται διεξοδικώτεροι ἀνακοινώσεις πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν ἐν δημοσίᾳ συνεδρίᾳ. Τὴν ἔκθεσίν μου θὰ πλαισιώσω διὰ γενικωτέρων παρατηρήσεων περὶ τῆς σπουδῆς καὶ τῆς ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1919, ἔτους τῆς ιδρύσεώς της, ἡ Διεθνὴς Ἀκαδημαϊκὴ Ἐνωσις τῇ εἰσηγήσει τῆς ἐν Ῥώμῃ Accademia dei Lincei εἶχε προτείνει τὴν σύστασιν γεωγραφικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Forma Orbis Romani. Ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἐπιστημονικῶν καὶ ἄλλων ἰδρυμάτων, ὡς ἡ Académie des Inscriptions et Belles-Lettres τῶν Παρισίων, ἡ Βρετανικὴ Ordnance Survey, τὸ Institut d'Estudis Catalans, ἡ Society of Antiquaries τοῦ Λονδίνου, ἡ Νοτιοσλαβικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Διεθνοῦς Ἐνώσεως Ἀκαδημιῶν

* DENIS A. ZAKYTHINOS, *La Tabula Imperii Romani et les recherches d'Histoire de l'Hellénisme sous la domination romaine.*

κλπ., ἐξεδόθησαν ἀρχαιολογικοὶ χάρται περιοχῶν τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Νοτιοσλαβίας.

Παραλλήλως πρὸς τὴν *Forma Orbis Romani*, ἡ *Tabula Imperii Romani* ἐπιδιώκει ἀπὸ τοῦ ἔτους 1928 τὴν σύνταξιν χαρτῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου ὑπὸ κλίμακα 1 : 1.000.000. Ἀκολουθεῖ μεθόδους ὀλιγώτερον ἀρχαιολογικὰς καὶ περισσότερον ἱστορικὰς καὶ χαρτογραφικὰς, ἀπευθύνεται δὲ εἰς τοὺς ἐρευνητάς, ἀλλὰ καὶ εἰς εὐρύτερόν πως κοινόν. Ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Βρετανικῆς Ordnance Survey καὶ τοῦ «Διεθνοῦς Χάρτου τοῦ Κόσμου» καὶ, ἀπὸ τοῦ 1935, ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν μονίμου Συμβουλίου, ἐξεδόθησαν οἱ πρῶτοι χάρται, οἱ ὁποῖοι καλύπτουν περιοχὰς τῆς Ῥωμαϊκῆς Βρετανίας, Γερμανίας, Ἰταλίας καὶ Σικελίας, Ἰσπανίας καὶ Αἰγύπτου. Μετὰ τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον αἱ ἐργασίαι τῆς *Tabula Imperii Romani* διεκόπησαν. Τῷ 1950 ὁ Ἰταλὸς καθηγητὴς Giuseppe Lugli, ἐκ τῶν μελῶν τοῦ πρώτου μονίμου Συμβουλίου, ἀνεκίνησε τὸ θέμα τῆς ἐπαναλήψεως τῆς προσπαθείας καὶ τέλος τῷ 1957 διὰ συμβάσεως μεταξὺ τῆς British Academy καὶ τῆς Royal Geographical Society, ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς Διεθνοῦς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐνώσεως, ἀφ' ἑτέρου, ἡ *Tabula Imperii Romani* περιῆλθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς τελευταίας. Αἱ ἐργασίαι τῆς *Forma Orbis Romani* ἐτέθησαν εἰς δευτέραν μοῖραν. Σήμερον ὁ ὄργανισμός, ἐδρεύων ἐν Ῥώμῃ, τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν ἐπιτροπῆς ἐμπειρογνομόνων : J. B. Ward - Perkins, πρόεδρος, Em. Condurachi, Th. Kraus, R. Chevallier καὶ G. Caretoni.

Ὁ τεράστιος χῶρος, τὸν ὁποῖον κατέλαβε τὸ Ῥωμαϊκὸν Κράτος εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἑδαφικῆς του ἐπεκτάσεως, ἀπὸ τῆς βορειοτάτης Βρετανικῆς Οὐαλεντίας (*Valentia*) μέχρι τῆς νοτιωτάτης *Mauretania Tingitana* (βορειοδυτικὴ Ἀφρική), ἀπὸ τοῦ *Lugdunum Batavorum*, τοῦ *Carnuntum*, τῆς Ὀλβίας μέχρι τῶν νοτιωτάτων πόλεων τῆς Συήνης καὶ τῆς Βερενίκης (ἐν τῇ βορειοανατολικῇ Ἀφρικῇ), ἀπὸ τοῦ δυτικωτάτου Ὀλισίππου (*Λισαβῶνος*) μέχρι τῆς ἀνατολικωτάτης Νισίβεως, τοῦ Κιρκησίου καὶ μέχρι τῆς Πετραίας Ἀραβίας καὶ τοῦ Αἰλαντικοῦ κόλπου — ὁ τεράστιος οὗτος χῶρος θὰ ἀποτυπωθῇ εἰς τὴν *Tabula*. Αὕτη ἔχει διαιρεθῆ εἰς πενήκοντα καὶ ἕξ φύλλα, ὀρισθέντα ἀνεξαρτήτως γεωγραφικῶν, ἱστορικῶν ἢ ἐθνολογικῶν κριτηρίων. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ χρονικὰ ὅρια ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ταῦτα κυμαίνονται ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ῥωμαίων εἰς ἑκάστην περιοχὴν μέχρι περίπου τῆς πτώσεως τοῦ Δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους (476 μ. Χ.). Περὶ τῆς ἀνάγκης προεκτάσεως τοῦ ὁρίου τούτου θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Κατὰ κανόνα ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἐκπονήσεως ἑκάστου φύλλου ἀνατίθεται εἰς τὴν χώραν, εἰς τὰ σύνορα τῆς ὁποίας περιλαμβάνεται τὸ μέγιστον τμήμα τοῦ

ὑπὸ χαρτογράφῃσιν ὑποκειμένου, καλοῦνται δὲ νὰ συνεργασθοῦν αἱ λοιπαὶ μετέχουσαι χῶραι καὶ ἐνδεχομένως ἄλλοι ἐμπειρογνώμονες. Ἐκαστος χάρτης συνοδεύεται ὑπὸ τεύχους, περιέχοντος λεπτομερῆ πίνακα τῶν τοπωνυμίων μετὰ μνείας τῶν πηγῶν καὶ τῆς βιβλιογραφίας.

Κατὰ μοναδικόν, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, προνόμιον ἡ Ἑλλάς δικαιούται νὰ μετάρχη τῆς παρασκευῆς ἕξ χαρτῶν: ἐν πρώτοις, εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἕξ ὀλοκλήρου ἡ πρωτοβουλία διὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ ὑπὸ τὴν ἔνδειξιν «Ἀθῆναι» φύλλου J. 34, περιλαμβάνοντος τὴν νοτίως τοῦ Ὀλύμπου ἠπειρωτικὴν χώραν μετὰ τῆς Ἑπτανήσου καὶ τῶν ἄλλων ἐλασσόνων νήσων: ἡ βορειότερα Ἑλλάς μερίζεται μεταξὺ τοῦ φύλλου «Ναῖσὸς - Σερδικὴ - Θεσσαλονίκη» (K. 34) καὶ τοῦ φύλλου «Φιλιππούπολις - Κωνσταντινούπολις - Φίλιπποι» (K. 35). Ἡ Κρήτη ἀνήκει κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῆς μέρος εἰς τὸν χάρτην I. 34, ἐνῶ ἡ δυτικωτάτη ἐσχατιὰ της περιλαμβάνεται εἰς τὸν ὑπὸ ἔνδειξιν I. 35. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους συνεξετάζονται μετὰ τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὸ ὑπὸ ἔνδειξιν «Σμύρνη» I. 35 φύλλον. Εἰς ταῦτα προσθέσατε ὅτι ἡ Κύπρος, ἐνταχθεῖσα εἰς τὸν χάρτην I. 36 («Βηρυτός»), θὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης.

Ἡ προσέγγισις πρὸς τὸν χῶρον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἀνατολῆς ἐγένετο διὰ τῆς ἐκδόσεως, τῷ 1961, τοῦ χάρτου «Τεργέστη» (L. 33) μερίμνη τῆς Ἰταλικῆς «Ἐθνικῆς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐνώσεως» (Unione Accademica Nazionale). Ἡκολούθησε τὸ φύλλον L. 35 «Βουκουρέστιον» (Romula - Durostorum - Tomis) τῆς Δακίας μετὰ τῆς βορειότερας περιοχῆς τῆς Μικρᾶς Σκυθίας ἐπιμελεία τῆς Ῥουμανικῆς Ἀκαδημίας (ἐν Βουκουρεστίῳ 1969). Ἐν ὄψει τῆς διευρύνσεως τῶν ἐργασιῶν ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Tabula καθηγητῆς Giuseppe Lugli ἠρώτησε τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν εἰς εἶναι διατεθειμένη νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἀνήκον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔργον (19 Φεβρουαρίου 1964). Τῆς Ἀκαδημίας δηλωσάσης ἀδυναμίαν «συνεπεῖα ἀνειλημμένων ἐπιστημονικῶν ὑποχρεώσεων» (29 Ἀπριλίου 1964), ἡ ἐκπόνησις τοῦ Ἑλληνικοῦ τμήματος τοῦ χάρτου K. 34 ἀνετέθη εἰς τὸν Ἰταλὸν καθηγητὴν Susini καὶ τοὺς συνεργάτας του, τοῦ δὲ τμήματος τοῦ χάρτου K. 35 εἰς τὸν Βούλγαρον καθηγητὴν Ivanov.

Κατὰ τὴν ἐν Βρυξέλλαις τεσσαρακοστὴν τετάρτην σύνοδον τῆς Διεθνοῦς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐνώσεως (8 - 13 Ἰουνίου 1970) οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος καὶ ὁ ὁμιλῶν, ἐπεζήτησαν καὶ ἐπέτυχον τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ μέγα ὀμαδικόν ἔργον τῆς Tabula Imperii Romani. Εἰσηγουμένης τῆς Δευτέρας Τάξεως (8 Φεβρουαρίου 1971), ἡ Σύγκλητος (23 τοῦ αὐτοῦ μηνός) ἐνέκρινε τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὸ ἔργον καὶ ἐκύρωσε τὴν σύστασιν ἐιδικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν

Ἀκαδημαϊκῶν Ἐργ. Σκάσση, Σπ. Μαρινάτου, Δ. Ἀ. Ζακυθηνοῦ, Γ. Μυλωνᾶ καὶ Γ. Μέγα. Ἡ κυρία Ἄννα Κατσαντώνη - Ἀβραμέα, πτυχιούχος τῆς Φιλοσοφίας, ἐκπαιδευθεῖσα εἰς τὴν Ἱστορικὴν Γεωγραφίαν ἐν Παρισίοις, προσελήφθη ὡς ἐπιστημονικὴ συνεργάτις.

Μετὰ διαπραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν ἐν Ἀθήναις ἐπ' εὐκαιρίᾳ συνεδρίου Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας (Ἀπρίλιος 1971)¹ καὶ ἀκολούθως ἐν Helsinki κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν πέμπτην σύνοδον τῆς Διεθνοῦς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐνώσεως (Ἰούνιος 1971), προσκλήσει τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας, συνῆλθεν ἐν Ἀθήναις (5 καὶ 6 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους) ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Tabula Imperii Romani (J. B. Ward - Perkins, πρόεδρος, Em. Condurachi, R. Chevallier καὶ Th. Kraus) μετὰ τῶν ἐμπειρογνομόνων: Ballance (Μεγάλη Βρετανία), Erzen (Τουρκία), Ivanov (Βουλγαρία), Kastelic (Νοτιοσλαβία) καὶ Susini (Ἰταλία). Τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν ἀντεπροσώπευσεν ὁ Δ. Ζακυθηνός. Χρῆς γραμματέως ἤσκησεν ἡ κυρία Ἀβραμέα.

Ἡ συνάντησις τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρξε καιρία διὰ τὸν προγραμματισμὸν τῶν χαρτῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἀνατολῆς. Κατ' αὐτὴν ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ Ἑλλὰς συμβάλῃ εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ χάρτου «Ναῖσὸς - Σερδικὴ - Θεσσαλονίκη» (Κ. 34) καὶ ἐπιμεληθῆ τῆς ἐκδόσεως τοπογραφικοῦ χάρτου τῆς Ῥωμαϊκῆς Θεσσαλονίκης ὅπως μετὰσχῃ ὡσαύτως εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ χάρτου «Φιλιππούπολις - Κωνσταντινούπολις - Φίλιπποι» (Κ. 35). Διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον, πέραν τοῦ τμήματος τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἡ Ἀκαδημία θὰ παράσχῃ τὴν ἐπιστημονικὴν τῆς βοήθειαν εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐπιτροπὴν διὰ τὴν ἀποδελτίωσιν τῶν κλασσικῶν πηγῶν καὶ τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας διὰ τὸ τμῆμα τὸ ἀνήκον εἰς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος. Τῇ προτάσει τοῦ Ἑλληνοῦ ἀντιπροσώπου ἐγένοντο δεκταὶ ὀρισμέναι συμπληρώσεις καὶ τροποποιήσεις τοῦ κανονισμοῦ συντάξεως τῶν πινάκων καὶ τῶν χαρτῶν. Συγκεκριμένως οἱ πίνακες τῶν τοπωνυμίων τοῦ συνημμένου τεύχους θὰ γίνωνται τοῦ λοιποῦ λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ. Ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰ τοπωνύμια θὰ χαράσσωνται διὰ γραμμάτων Ῥωμαϊκῶν καθόσον μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν συγχρόνων Λατινικῶν πηγῶν, ἀφηγηματικῶν καὶ ἐπιγραφικῶν ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ χαράσσωνται διὰ γραμμάτων Ἑλληνικῶν. Τὰ κατώτατα χρ-

1. Εἰς τὴν σύσκεψιν ταύτην (7 Ἰουνίου 1971), ἔλαβον μέρος οἱ κύριοι Ward - Perkins, πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Tabula Imperii Romani, Vl. Georgiev (Βουλγαρία), Garašanin (Νοτιοσλαβία), Condurachi (Ῥουμανία), Akurgal (Τουρκία), ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας, Σπ. Μαρινάτος καὶ Ἰ. Θεοδωράκόπουλος, καὶ ὁ Δ. Ζακυθηνός.

νικά ὄρια τάσσονται εἰς τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ (565): ὅμως διὰ τινὰς περιφερειακὰς ζώνας, ὡς ἡ βόρειος Ῥωμαϊκὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἀφρική, τὸ ὄριον δύνανται νὰ κατέλθῃ μέχρι τῆς Ἀραβικῆς κατακτήσεως. Εἰδικὸν σημεῖον ἐθεσπίσθη διὰ τὰ παλαιοχριστιανικὰ λατρευτικὰ ἰδρύματα. Εἶμαι εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἀνακοινώσω εἰς τὴν Ὀλομέλειαν ὅτι ἡ κυρία Ἀβραμέα ἔχει περατώσει τὸ ἔργον τῆς διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ χάρτου «Ναῖσσὸς - Σερδικὴ - Θεσσαλονίκη» καὶ καταρτίσει τῇ βοήθειᾳ μελῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τὸν τοπογραφικὸν χάρτην τῆς Ῥωμαϊκῆς πόλεως, τὸν πρῶτον εἰδικὸν χάρτην πόλεως, ὁ ὁποῖος ἐπισυνάπτεται εἰς τὰ φύλλα τῆς Tabula Imperii Romani. Ἀπὸ τίνος χρόνου ἤρχισεν ἡ ἀποδελτιώσις τοῦ παρὰ τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν κατατεθειμένου Θρακικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἀναστασίου Σταμούλη. Τὸ τεράστιον τοῦτο ὕλικόν θὰ εἶναι χρησιμώτατον διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ χάρτου «Φιλιππούπολις - Κωνσταντινούπολις - Φίλιπποι» (Κ. 35).

Ἐνώπιον τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας ἀνοίγεται μακροχρόνιον καὶ εὐρὸν στάδιον ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Ἡ πλήρης ἀποκατάστασις τοῦ ἰδρύματος εἰς τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντά του ὑπῆρξεν ἔργον ἐθνικῆς σημασίας. Πέρα τούτου ἡ Tabula Imperii Romani θὰ ἀποβῇ ἀπὸ πολλῶν ἐπόψεων πολύτιμος ἐμπειρία. Καθόσον γνωρίζω, διὰ πρώτην φορὰν ἐπιχειρεῖται ἐν Ἑλλάδι ἱστορικὴ χαρτογραφικὴ ἐργασία τοιαύτης ἐκτάσεως καὶ τοιαύτης ἐπιστημονικῆς στάθμης. Καὶ παλαιότερον καὶ προσφάτως ἀπησχόλησαν τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὰ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα αἱ παραχαράξεις ἱστορικῶν χαρτῶν, διαπραττόμεναι ὑπὸ ξένων — καὶ οὐχὶ πάντοτε ὑπὸ ἐπιστημόνων, δυσμενῶς διατεθειμένων ἔναντι τῆς Χώρας. Ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑποκρύπτεται ἠθελημένη ἐνέργεια, ὑπάρχει ἄγνοια.

Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, κρισιμωτάτην διὰ τὰς τύχας τοῦ βορειοτέρου Ἑλληνισμοῦ, ὁ ἐν Ἀθήναις «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» ἐξέδωκε σειρὰν γεωγραφικῶν καὶ ἱστορικῶν πινάκων τοῦ Kierpert: Πίνακα τῶν δύο τῆς Γῆς ἡμισφαιρίων (ἐν Βερολίῳ, 1877), Πίνακα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα (ἐν Βερολίῳ, 1880), Πίνακα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ (ἐν Βερολίῳ, 1880), Πίνακα τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν Ι' ἑκατονταετηρίδα (ἐν Βερολίῳ, 1883), Πίνακα τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν μετὰ τῶν παρακειμένων Ἀλβανικῶν, Σλαβικῶν καὶ Ῥουμουνικῶν (ἐν Λειψία, 1893) κλπ. Σήμερον, ὑπὸ διαφορετικὰς συνθήκας, ἡ Ἑλληνικὴ ἐπιστῆμη εὐρίσκειται πρὸ ἀναλόγων δυσχερειῶν. Ὁ μόνος τρόπος διὰ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὰς

παντοίας παραχαράξεις είναι να αντιτάξωμεν εις τούς κυκλοφορούμενους άτλαντας, χάριτας άπολύτου επιστημονικῆς ακριβείας και εϋθύνης. Ίσως από τόν πυρῆνα τῆς Tabula Imperii Romani προκύψη μίαν ἡμέραν εις τούς κόλπους τῆς Ἀκαδημίας εἰδικὴ ἐπιστημονικὴ μονάς, ἡ ὁποία θὰ καλύψῃ τὸν παρημελημένον χώρον τῆς Ἱστορικῆς Γεωγραφίας και Χαρτογραφίας.

Ἄλλ' ἡ ἐμπειρία τοῦ ἀναληφθέντος ἔργου δύναται νὰ ὀδηγήσῃ ἀβιάστως εἰς ἔτι ἀνωτέρας σφαίρας ἱστορικῆς ἐρεῦνης και συνθέσεως. Ἡ ἀναδίφηση τῶν φιλολογικῶν πηγῶν, ἡ μελέτη τῶν ἐπιγραφῶν, ἡ ἐξέταση τοῦ χώρου και ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαιολογικῶν μνημείων και εὑρημάτων, παλαιότερων και νεωτέρων, στρέφουν τὴν προσοχὴν μας πρὸς τὰ γενικώτερα προβλήματα τῆς Ῥωμαιοκρατίας. Ἐρευνητικῶς παρημελημένη, ἡ περίοδος αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καλύπτει τὸ ὑπόστρωμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Σικελίαν και τὴν νότιον Ἰταλίαν, τὴν μέσην βόρειον Ἀφρικὴν, εἰς τὴν Ἑλλάδα και ὀλόκληρον τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Παλαιστίνην και τὴν Αἴγυπτον και παρατείνεται ἐπὶ ἡμίσειαν χιλιετίαν, ἀλλαχοῦ ὀλιγότερον, ἀλλαχοῦ περισσότερον. Εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἱστοριογραφίαν ἔχει συνδεθῆ μετὰ τοῦ πρώτου διαφέροντος, τὸ ὁποῖον προεκάλεσεν ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Διὰ τούς πρώτους ἱστορικοὺς τῶν νεωτέρων τυχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, διὰ τὸν James Emerson (1830), διὰ τὸν Γεώργιον Finlay (1844), τὸ ἔτος 146 π. Χ. ἀποτελεῖ βαθεῖαν τομὴν και ἀφετηρίαν. Βεβαίως αἱ ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ῥωμαιοκρατίας ἔχουν ἄρδην ἀνατραπῆ. Ἡ ὑπὸ τὴν ξένην κυριαρχίαν ἱστορία τῆς Ἑλλάδος δὲν περιορίζεται, ὡς ἔλεγεν ὁ Finlay, «νὰ ἀφηγηται τὴν πῶσιν και τὰς συμφορὰς τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον εἶχε φθάσει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον πολιτισμοῦ»¹. Οὔτε ἐποχὴ ταπεινώσεως οὔτε ἐποχὴ Γραικῶν. Ὡς βραδύτερον ἡ Τουρκοκρατία (ἐκ τῶν πρώτων ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος εἶχε τῷ 1846 ὑποδηλώσει τὴν συνάφειαν τῶν δύο ἐποχῶν²), ὡς βραδύτερον ἡ Τουρκοκρατία, ἡ Ῥωμαιοκρατία ὑπῆρξε πολλαχῶς μείζων περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

Τὸ τεράστιον ὕλικόν, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε προσεκόμισεν ἡ ἔρευνα, ὡς και ἡ ὀλοσχερῆς μετατόπισις τῶν διαφερόντων τῆς νεωτέρας ἱστορικῆς ἐπιστήμης, συν-

1. George Finlay, *A History of Greece from its Conquest by the Romans to the Present Time B. C. 146 to A. D. 1864*, ἔκδοσις H. F. Tozer, ἐν Ὁξφόρδῃ, 1877, τόμ. Α', σελ. XV.

2. Κ. Παπαρηγόπουλον, Ῥωμαίων πολιτεία πρὸς τὴν Ἑλλάδα (1846), ἀνατύπωσις: Ἱστορικαὶ πραγματεῖαι, μέρος Α', ἐν Ἀθήναις, 1858, σελ. 188 κέ.

ετέλεσαν εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῶν παλαιότερων ἀπόψεων. Ἡ Ῥωμαιοκρατία δὲν νοεῖται σήμερον ἄνευ τῆς Ἑλληνιστικῆς συνθέσεως. Προελθοῦσα ἐκ τῆς κατακτήσεως μεγάλων κρατῶν, τὰ ὅποια εἶχον φθάσει εἰς προκεχωρημένον στάδιον ἀποσυνθέσεως, ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἀνατολὴ ἀπέβη ἐν τῇ πραγματικότητι ὁ χῶρος διφυοῦς κρατικῆς καὶ πνευματικῆς ἐμπειρίας. Ὁ Ἑλληνισμός, μολονότι ἀπώλεσε τὴν πολιτικὴν του ἀνεξαρτησίαν, οὐ μόνον διετήρησε τὴν αὐτοτέλειαν, ἀλλὰ καὶ ἐπέτευχεν ὅ,τι δὲν εἶχε κατορθώσει ὑπὸ εὐμενεστέρας συνθήκας: ἀπήρτισε δηλονότι ὑπὸ τὴν δουλείαν εὐρεῖαν ἐθνικὴν καὶ ἠθικὴν κοινότητα. Ἡ πόλις μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ θρησκευτικοῦ, ὀργανωτικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ της πλούτου ἀπέβη ἢ κατ' ἐξοχὴν κυψέλη τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς δραστηριότητός του. Εἰς τὴν κυψέλην ταύτην ὑπέταξε τὴν Ῥώμην, διότι, ὡς χαρακτηριστικῶς ἔγραψεν ὁ A. H. M. Jones, τὸ Ῥωμαϊκὸν Κράτος ὑπῆρξε «συνοικισμὸς πόλεων (*civitates - πόλεις*), αὐτοδιοικουμένων κοινοτήτων»¹.

Τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τῶν δύο μεγάλων λαῶν τῆς Ἀρχαιότητος, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων, ἐγένετο ἀντικείμενον ἐρευνῶν καὶ ἀναθεωρήσεων. Εἰς τὸ βιβλίον του *Racial Prejudice in Imperial Rome* (ἐν Cambridge, 1967) ὁ A. N. Sherwin - White εἶδε τὸ θέμα ἐν τῷ γενικωτέρῳ συμπλέγματι «τῶν φυλετικῶν διακρίσεων». Παρ' ἡμῖν ὁ Ἰω. Σ. Τουλουμάκος ἐξήτασεν αὐτὸ ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς ἐθνικῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους². Εἰς μίαν τῶν τελευταίων μελετῶν του ὁ A. H. M. Jones ἐπανῆλθεν εἰς τὸ εἰδικώτερον πρόβλημα τῶν σχέσεων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. «Τὸ πλεον ἐκπληκτικὸν γνῶρισμα, γράφει, τῆς Ῥωμαϊκῆς διακυβερνήσεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ εἶναι ὅτι, παρὰ τὴν μακρὰν διάρκειάν της, ἔσχε τόσον μικρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς περιοχῆς». Καὶ προσθέτει: «ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ ἐπίδρασις ἠσκήθη κατὰ τὴν ἀντίθετον φορὰν»³.

Παρὰ τὰς βιαιοπραγίας, τὰς ἐκατέρωθεν αἰτιάσεις καὶ τὰς παντοίας ἀντιθέσεις, Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες δὲν ἦσαν λαοὶ ἀντίπαλοι ἐν τῇ ἱστορικῇ των τροχιᾷ. Κατὰ τινὰ τρόπον, ἄνευ καθεστωτικῆς καθιερώσεως καὶ ὁμολογημένης ἀρχῆς, οἰονεὶ σιωπηρῶς καὶ λεληθότως οἱ Ἕλληνες παρεξεύχθησαν εἰς τὴν οἰκουμενικὴν

1. A. H. M. Jones, *The Later Roman Empire 284 - 602. A Social, Economic and Administrative Survey*, τόμ. Β', ἐν Ὁξφόρδῃ, 1964, σελ. 712.

2. Ἰω. Σ. Τουλουμάκος, *Συμβολὴ στὴν ἔρευνα τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως τῶν Ἑλλήνων στὴν ἐποχὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας*, ἐν Ἀθήναις, 1972.

3. A. H. M. Jones, *The Greeks under the Roman Empire*, ἐν *Dumbarton Oaks Papers*, 17 (1963), σελ. 1 - 19.

μοναρχίαν τῆς Ῥώμης. Εἰς τὸ περίεργον τοῦτο *Condomium* ἑκάτερος παρέσχε τὴν συμβολήν του καὶ ἐπετέλεσε τὰ κατακτήσεις του. Ἡ κατανομή τῶν χώρων ἐνεργείας καὶ ἐπιδράσεως διαγράφεται παραστατικώτατα εἰς τὰ ἔργα τοῦ Αἰλίου Ἀριστείδου καὶ βραδύτερον τοῦ Θεμιστίου. Εἰς τὰ ὄμματά των ἡ δυαδικὴ μοναρχία ἐνσαρκώνει τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας καὶ τὴν οἰκουμενικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας¹.

Μεγάλῃ ἐποχῇ τῶν γενέσεων ἡ Ῥωμαιοκρατία συνεχίζει τὴν ἀποστολὴν τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων, συγγέεται μετ' αὐτῆς καὶ παρασκευάζει τὰς νέας τύχας τῆς Ἀνθρωπότητος. Εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐκνοφορήθη τὸ Ἑλληνικὸν Βυζάντιον. Διὰ τοῦ συγκρητισμοῦ τῆς παιδείας τῆς ἐπετεύχθη ἡ προσέγγις τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ παγκόσμιος ἀποστολὴ τῆς Ῥώμης ἔφθασεν οὕτως εἰς τὸ κατακόρυφον· ἀλλὰ τὸ κατόρθωμά της ὑπῆρξε κατόρθωμα Ἑλληνορρωμαϊκόν².

Ἑλληνες καὶ Ῥωμαῖοι συγγραφεῖς, ὁμιλοῦντες περὶ τῶν δύο κλασσικῶν γλωσσῶν, τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς, θεωροῦν αὐτὰς ὡς κοινὸν ὄργανον ἐκφράσεως. Ὁ Σουητώνιος ἀποδίδει εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κλαύδιον (41 - 54 μ.Χ.), τὴν φράσιν: *uterque sermo noster*³, συνήθη δὲ εἶναι παρὰ τοῖς Ῥωμαῖοις ἡ χρῆσις *utraque lingua, utraque oratio* κ.τ.τ., παρὰ δὲ τοῖς Ἑλλησιν ἀντιστοίχως ἢ ἑκατέρω γλῶττα, ἢ ἑτέρα γλῶττα⁴. Τὰ περὶ τῆς γλώσσης μαρτυρούμενα δύνανται νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ εἰς ἄλλα πεδία τοῦ θρησκευτικοῦ, τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου βίου. Ὁ F. E. Peters ὠμίλησε τελευταίως περὶ «Λατινικοῦ Ἑλληνισμοῦ» (*Latin Hellenism*) καὶ «Ἑλληνικοῦ Ἑλληνισμοῦ» (*Greek Hellenism*).

1. G i l b e r t D a g r o n, *L'Empire romain d'Orient au IVe siècle et les traditions politiques de l'Hellénisme. Le témoignage de Thémistios, en Travaux et Mémoires*, Centre de Recherche d'Histoire et de Civilisation Byzantines, τόμ. 3 (ἐν Παρισίοις, 1968), σελ. 1 - 203. Τοῦ αὐτοῦ, *Aux origines de la Civilisation Byzantine: Langue de culture et langue d'État*, ἐν *Revue Historique*, τόμ. 241 (Ἰανουάριος - Μάρτιος 1969), σελ. 23 - 56.

2. Βλ. καὶ τὴν νεωτάτην σύνθεσιν: F. E. P e t e r s, *The Harvest of Hellenism. A History of the Near East from Alexander the Great to the Triumph of Christianity*, ἐν Λονδίνο, 1972.

3. S u e t o n i u s, *De vita caesarum, Claudius*, XLII, 1.

4. L. L a f o s c a d e, *Influence du latin sur le grec*, ἐν Jean Psichari, *Études de Philologie néo-grecque, Bibliothèque de l'école des Hautes Études. Sciences Philologiques et Historiques*, τεῦχος 92, ἐν Παρισίοις, 1892, σελ. 117 κέ. Πρβλ. Henri Irénée Marrou, *Histoire de l'Éducation dans l'Antiquité*, ἐκδοσις τετάρτη, ἐν Παρισίοις, 1958, σελ. 345 κέ., 542 κέ. A. H. M. J o n e s, *The Later Roman Empire 284 - 602*, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Β', σελ. 986 κέ., τόμ. Γ', σελ. 330 κέ.

«Ἀμφότεροι οἱ κλάδοι, ὁ Λατινικὸς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς, προέκυψαν ὑπὸ τὴν πολιτικὴν κυριαρχίαν τῆς οἰκουμένης Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν Εὐρωπαϊῶν εἰκότως στρέφονται πρὸς τὴν πορείαν, καθ' ἣν ὁ Ἑλληνισμὸς σταδιακῶς μετεμόρφωσε τὸ Ῥωμαϊκὸν Κράτος καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν κοινωνίαν καὶ ἐνδεχομένως παρήγαγε τοὺς πολιτισμοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς»¹. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς Ἑλληνικὸν καὶ Λατινικὸν θὰ ἠδύνατο νὰ φανῆ τολμηρὸς, παραμένει δ' ὁμως ἐξόχως ἐνδεικτικὸς τῶν κατευθύνσεων τῆς σημερινῆς ἐρεῦνης. Ὑπὸ τὸ νέον τοῦτο πρῶσιμα ὀρωμένη, ἡ Ῥωμαιοκρατία καὶ γενικώτερον ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἱστορία ἀποτελεῖ ἐπιστημονικὸν χῶρον ἐκτάκτου ἐθνικῆς σημασίας. Ἴσως ἢ περὶ τὴν *Tabula Imperii Romani* ἀναστροφὴ ὀδηγήσῃ, ὡς εἴπομεν, εἰς γενναιότερα ἐγχειρήματα.

R É S U M É

Après avoir fait l'histoire de la création de la *Forma Orbis Romani* et de la *Tabula Imperii Romani* et fourni quelques renseignements sur l'état actuel de ces entreprises scientifiques dans les cadres de l'Union Académique Internationale, l'auteur expose les conditions dans lesquelles l'Académie d'Athènes a été admise à participer à la préparation des cartes concernant la Grèce. En dehors de la carte «Athènes» (J. 34) dont l'initiative revient à notre Académie, celle-ci est invitée à collaborer à la rédaction des cartes «Naïssus - Serdica - Thessalonique» (K. 34), «Philippoupolis - Constantinople - Philippes» (K. 35), «Smyrne» (I. 35), de même qu'aux feuilles I. 34 et I. 35 (Crète). Elle pourra éventuellement prêter son appui à la préparation de la carte I. 36 («Béryte») à laquelle appartient Chypre. L'auteur donne quelques précisions sur la réunion, tenue à Athènes les 5 et 6 novembre 1971, de la Commission de la *Tabula Imperii Romani*.

Partant de cet exposé, l'auteur énonce quelques considérations générales sur les recherches géographiques et cartographiques en Grèce et sur les études de la domination romaine dans les pays helléniques. Il soutient l'avis que celle-ci est une époque majeure dans l'Histoire de l'Hellénisme. Poursuivant des formes de vie et de pensée grecques et

1. F. E. P e t e r s, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 22.

hellénistiques, la «Rhomaïocratie» élabore une synthèse universelle dont l'importance s'avèrera capitale dans la formation de l'Europe chrétienne, médiévale et moderne.

Ἐναφερόμενος εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀνακοίνωσιν, ὁ Πρόεδρος κ. **Γρηγ. Κασσιμάτης**, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Εὐχαριστῶ τὸν συνάδελφον κ. Ζακυθινὸν διὰ τὴν ἀνακοίνωσίν του ἢ ὁποία, ὄχι μόνον μᾶς ἔδωσε μίαν πλήρη εἰκόνα τῆς ἐργασίας ποῦ γίνεται διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς *Tabula Imperii Romani* καὶ τῆς εἰς αὐτὴν *in extremis* συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τῶν συμπερασμάτων του ἐνίσχυσε τὸ αἰώνιον εἰς τοὺς Ἕλληνας αἴσθημα τῆς πρωταρχικῆς σημασίας τῆς συμβολῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου.

Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ ζητήσω μίαν διευκρίνησιν ἀπὸ τὸν κ. Ζακυθινόν. Εἰς τὸν χάρτην ποῦ μᾶς ἐπέδειξε καὶ τοῦ ὁποίου ἔχω ἀντίγραφον, ὁ πίναξ Κ. 34 ἀναγράφεται μὲ τὸ ὄνομα *Sofiya* καὶ ὁ Κ. 35 *Istanbul*, ἐνῶ ὁ κ. συνάδελφος μᾶς ἔδωσεν ἄλλους τίτλους. Χαίρω διὰ τὴν μεταβολήν, θὰ ἤθελα ὅμως νὰ μάθω πότε ἔγινε».

Ἀκολουθῶς ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Ἰω. Θεοδωρακόπουλος**, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Ἐχω νὰ συγχαρῶ τὸν συνάδελφον κ. Ζακυθινὸν δι' ὅσα ἐξέθεσε ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας, διὰ τὴν σύνταξιν τῆς *Tabula Imperii Romani*. Πρέπει ὅμως νὰ τονίσω κάπως ὀξύτερον ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὴν ὑστάτην στιγμὴν κατώρθωσε νὰ συμμετάσχη εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τὸ ὁποῖον τόσον στενῶς συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Συμμερίζομαι τὴν αἰσιοδοξίαν τοῦ συναδέλφου, ἀλλὰ συνάμα πρέπει νὰ τονίσω ὅτι μέγα μέρος τῆς ὑλῆς, ἢ ὁποία ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφηρέθη καὶ ἡμεῖς ἐλάβομεν μόνον τὸ ὑπόλοιπον. Βεβαίως ὑπὸ τὴν ἀφηρημένην καὶ γενικὴν ἔννοιαν *Tabula Imperii Romani* γίνεται ὑπὸ τῶν συγχρόνων διαμελισμὸς τοῦ *imperium* καὶ ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ αὐτοῦ ἢ μερὶς ἡμῶν εἶναι λίαν ἰσχνή. Εἰς ὅσα εἶπεν ὁ κ. Ζακυθινὸς περὶ Ρωμαίων καὶ συγκεκριμένως ἢ διαπίστωσις ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἦσαν ἀντίπαλοι, δὲν συμφωνῶ, διότι οἱ Ρωμαῖοι κατελήστευσαν καὶ ἐξωλόθρευσαν τὸν Ἑλληνισμόν. Τοῦτο εἶναι ἄσχετον ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν ἡμῶν νὰ μανθάνωμεν καὶ νὰ γνωρίζωμεν τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Τέλος ἂν δὲν εἰσῆρχετο ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνέλαβε ἀμέσως καὶ εἰσήγαγε εἰς τὸν κόσμον,

δὲν γνωρίζω ποία θὰ ἦτο ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ πρέπει ἐδῶ νὰ σταματήσω διότι ἀπαιτεῖται μακρὰ συζήτησις».

★

Τέλος ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Κ. Μαρινᾶτος**, ἀναφερόμενος εἰς τὸ θέμα, λέγει :

«Εἶναι εὐτύχημα, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τῆς Τεχνικῆς ὑπάρχουν ἀκόμη θέματα ἐνδιαφέροντα τὸ διεθνὲς ἀνθρωπιστικὸν Κοινόν. Ὁ Δυτικὸς Πολιτισμὸς στηρίζεται εἰς τὴν φωτεινὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὴν ὁποίαν διέδωκαν ἀνὰ τὸν τότε κόσμον Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας καὶ οἱ Διάδοχοι, εἶτα δ' ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης. Εἶναι ὄντως περίεργον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἀνέλαβεν ἐνωρίτερον τὸ εἰς αὐτὴν ἀναλογοῦν τμήμα τῆς Tabula Imperii Romani, διότι πρό τινων ἐτῶν ἡ Β' τάξις εἶχεν ἀποκρούσει τὴν προταθεῖσαν συνεργασίαν.

Θὰ ἐπεθύμουν νὰ προσθέσω, ὅτι καὶ ἡ Ἀκαδημία τῆς Βιέννης ἐπεξεργάζεται ἀπὸ τινος τὴν Tabula Imperii Byzantini. Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία δὲν συνετέλεσεν ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἄμυναν καὶ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πολιτισμοῦ. Φέρει δ' ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν σφραγίδα τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως. Θὰ ἠϋχόμην διὰ τοῦτο, ὅπως ἐξευρεθῇ τρόπος ἡ Ἑλλὰς κατὰ μείζονα λόγον νὰ συμμετάσχη εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Χάρτου τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας».

★

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Ζακυθινός** παρέχει προσθέτους πληροφορίας καὶ διασαφήσεις.